

Илюстрация ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ—СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството—120 лв., за Европа—200 лв., за Америка—2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окржжно № 40,350 отъ 28. XI. 1923 г.

„ILINDEN“ — Illustrierte Zeitschrift — Pirotsstrasse № 5 — Sofia, Bulgarien

Ключъ на българщината въ западна Македония — Битоля

Чужденци, които сж имали въ миналото случай да посетятъ и изучатъ западна Македония, наричатъ Битоля „ключъ на търговията“ на цѣлата тая областъ. Така я именува напр. русинътъ Скрябинъ, който е билъ вицеконсулъ тамъ презъ 1884 г. Въ народноотношение Битоля е несъмнено „ключъ на българщината“ въ западна Македония.

Разположена е при политъ на Пелистера, който съ нѣкои отъ разклоненията си я обгръща малко и откъмъ юго-изтокъ. На северо-изтокъ отъ града се разстила пространна и плодородна котловина, която се напоява изобилно отъ р. Черна и притоцитъ ѝ. На мѣста Черна се разлива въ блата, които запалватъ изъ тия мѣста огнища на малария. Сърбитѣ не сж сторили нищо за пресушаването имъ. Трѣбва да се предполага, че сж очаквали да измратъ нѣколко поколения, които носятъ все още епидемията на българщината, та тогава чакъ да се загрижатъ за маларичната епидемия. Вижъ, гърцитѣ пресушиха много блата при Струма и Места, защото пропждиха българитѣ и заселиха на тѣхно мѣсто гърци отъ всички вѣтрове.

Заинтересовани и вещи лица сж ми казвали, че отъ пресушаването на блатата край Черна зависи регулирането на суходолицитѣ, които пресичатъ и понѣкога заливатъ и рушатъ Прилепъ и канализацията на града. Сжщото важи и за Битоля, поне що се отнася до условия за здравеопазване. Вчерашнитѣ господари на тая частъ отъ Македония не сж показали абсолютно никаква грижа въ тая посока.

Съ пространното поле на изтокъ и съ величествената планина на западъ, Битоля представя щастливо съчетание на хубостъ съ условия за здраве и благосъстояние.

Въ най старо време градътъ е билъ познатъ съ името Хераклея и е билъ разположенъ на планинскитѣ хълмове на юго-западъ отъ сегашното си разположение. Презъ време на великото преселение на народитѣ, когато Балканскиятъ п-овъ е билъ последователно опустошаванъ отъ вестготи, хуни, славяни и българи, Хераклея била разрушена. Въ VII в. въ мѣстността при долното тѣчение на р. Черна, въ така наречения Керамийски лагеръ, сж се заселили

**българи съ своя князь Кубера, въ
съседство съ славянскитѣ племена
друговити и бързаци.**

Последнитѣ именно сж построили постепенно Битоля на сегашното му разположение. Името на града произлиза отъ обителъ — манастиръ — въ връзка съ многото черкви и манастири въ самия градъ и въ околността му. Това е неоторимо сви-

детелство за чисто славянския произходъ на града.

До 1018 год. — падането на България подъ Византия — Битоля е влизалъ въ пределитѣ на българското царство. Отъ Битолско, по стари исторически свидетелства, българскиятъ царъ Самуилъ е подбиралъ голѣма частъ отъ войскитѣ си, а синъ му Гавраилъ Романъ ималъ и дворецъ въ самия градъ. И презъ византийското робство, обаче, по свидетелствата на нѣкои историци на кръстоноснитѣ походи, като Робертъ Реймски и Вилхемъ Тирски — тя си е запазила своя български характеръ. Така Робертъ Реймски, съвременникъ и историкъ на първия кръстоносенъ походъ — 1081 год. — значи около 70 години следъ заробването — описвайки пѣтя на кръстоносцитѣ за Византия, казва на едно мѣсто въ хрониката си: „Стигнахъ въ българска областъ въ градове Костуръ, Битоля и др.

Следъ освобождението на България отъ византийското иго Битоля минава при царъ Асенъ II пакъ въ предѣлитѣ на българското царство. Когато презъ втората половина на XIII в., при приемницитѣ на Асена II, отслабва могъществото на България, Битоля отново попада подъ византийска власть.

Българскиятъ хариктеръ на града се запазва здраво и по-късно презъ турското владичество. Така

**знаменитиятъ турски историко-гео-
графъ Хаджи Калфа,**

който е пжтувалъ въ Македония на два пжти — 1628 и 1655 год. пише на стр. 47 отъ своя пжтепись:

„Толи — манастиръ (Битоля) между Флорина (Леринъ), Прилепъ, Прѣспа и Охридъ. Отъ Цариградъ тамъ се отива презъ Солунъ, Вардаръ, Воденъ за 15 дена. Жителитѣ му сж българи“ Интересно е, че тая книга на Хаджи Калфа е издадена съ освѣтления отъ сръбския ученъ Новаковичъ въ „Споменикъ“ на Сръбската царска академия № XVIII 1892 г. въ Бѣлградъ.

Вести за борба за народноотно възраждане въ Битоля имаме презъ първата половина на миналото столѣтие. Така, още въ 1819 год. отъ Битоля сж били записани „спомоществуватели“ за напечатване книгитѣ на Иоакима Кърчовски — първитѣ книги написани на простъ и чистъ народенъ новобългарски езикъ.

Въ 1842 год. известниятъ български Родолюбецъ Кифаловъ изпратилъ въ много български градове по нѣколко екземпляри отъ превода на Венелиновата книга „Заради възрождение новой болгарской словесности и науки“. Самъ Кифаловъ

пише, че въ Битоля е изпратилъ 5 екземпляри. Въ 1860 г., у битолскитѣ българи само глухо и скрито кипи вражда къмъ фанариотитѣ и желание да се отърсятъ отъ тѣхното иго. Тоя кипежъ се изразява открито и избива въ кръвопролитни схватки между 60 и 70 години на миналото столѣтие. Тая борба водятъ духовни и стопански първенци: д-ръ Мишайковъ, тримата братя Якимъ, Димитри и Никола Робеви, Димко Радевъ (наименуванъ Димко паша) и синъ му Петраки Радевъ, по-късно Каранджуловъ, Бейкови, Стерйо, Трифонъ и други. И тъй много се разраства това движение за само-

стойна просвѣта и църква, че въ 1912 год. въ Битоля имаше: 9 основни български училища, две гимназии — мъжка и девическа, едно свещеническо училище съ общо около 2.000 ученици и съ 70 учители. Освенъ това въ града бѣха основани нѣколко спортни дружества, между които и едно юнашко — „Пелистерски юнакъ“ съ около 300—400 члена. Разбира се, най-силни, най-влиятелни си оставаха и тогава българо-еснафскитѣ сдружения, които сж стояли на чело на всички борби и почини за народни права и свободи.

Йор. Бадевъ